

VITA EMESE

AZ EGYETEMISTA IFJÚSÁG NETÁN FELNŐTT?

A felnőtté válás folyamatai az önálló életkezdéstől a párválasztásig

Bevezetés

■ Az ifjúság és az egyetemi polgárok mai társadalmunknak lényeges csoportját képezik, hiszen a tanuló ifjúság számos területen innovátorként, a társadalmi változások előmozdítójaként van jelen. Az elmúlt két évtizedben az erdélyi magyar hallgatók társadalmi súlyuknál fogva¹ és jelentőségüket tekintve gazdasági, munkaerőpiaci szereplőkként, fogyasztói csoportként, kulturális mintaadókként és a jövőbeni demográfiai folyamatok alakítóiként is megkerülhetetlenekké váltak. Ebből kifolyólag mind a fiatalok, mind az egyetemi hallgatók önálló életkezdésének, családalapítási terveinek és attitűdjeinek vizsgálata kulcsfontosságú az értelmiség felnőtté válási folyamatának megértéséhez, bizonyos mértékben pedig a jövőbeni népeségi folyamatok előrejelzéséhez.

A tanulmányban az erdélyi magyar ifjúság és az erdélyi magyar egyetemi hallgatók felnőtté válásának, önálló életkezdésének kérdéseivel, a megtörtént és tervezett életeseményekkel foglalkozunk. E fontosabb ifjúkori életesemények közül a párválasztás kulturális szempontrendszerének ismertetésére is kitérünk. A tanulmány célja az egyetemi hallgatók életterveinek bemutatása mellett, hogy összehasonlító perspektívában vázolja azokat a főbb pontokat, amelyek menetén az egyetemi hallgatóság eltér az ifjúság többi tagjától.

A tanulmány első részében az elemzés elméleti kereteit vázoljuk, mely során kitérünk az

**... az egyetemi
hallgatók önálló
életkezdésének,
családalapítási
terveinek és
attitűdjeinek vizsgálata
kulcsfontosságú az
értelmiség felnőtté
válási folyamatának
megértéséhez.**

utóbbi években újból népszerűvé vált generációs elméletekre és az átmenet-elméleti keretrendszerbe illeszkedő írásokra, különösen, amelyek a fiatalok felnőtté válásával, az életeseményekben bekövetkezett változásokkal, valamint a fiatalok párválasztásának kérdéseivel foglalkoznak. A kutatási eredmények ismertetése három részre tagolódik: az elsőben arra az általánosabb kérdésre igyekszünk válaszolni, hogy milyenek az erdélyi magyar hallgatók az erdélyi magyar ifjúsággal való összehasonlításban.

A második résztől csak a felsőoktatásban tanuló fiatalok adatainak bemutatására fókuszálunk, ez a rész az erdélyi magyar hallgatók életében bekövetkezett eseményeket, illetve ezen eseményekkel kapcsolatos terveket írja le. A tanulmány empirikus részének harmadik fejezete a párválasztással kapcsolatos elképzelésekre összpontosít, annak a kulturális, nyelvi, nemzetiségi és vallási szempontrendszernek a bemutatására, amely alapján a fiatalok kialakítják partnerük (kulturális) ideáltípusát. Tanulmányunk végén összegezzük az eredményeket és a következtetések levonásával zárjuk írásunkat.

Elméletek az ifjúságról

Az ifjúság generációs megközelítése

■ A generáció fogalmi alapjait lefektető Mannheim² szerint generáció alatt kortárscsoportok összessége érthető, amennyiben azokat közös szocializációs élmények, történelmi tapasztalatok és események kötik össze, létrehozva egyfajta élményközösséget. A közös tapasztalás és szocializáció révén a generáció tagjai hasonló módon értelmezik, és reagálják le a körülöttük zajló folyamatokat, a sorsközösségen belül pedig „nemzedéki egységek”³ alakulnak ki. Az ifjúság generációelméleti alapjait viszi tovább Székely, aki több munkájában (2018⁴, 2020⁵) az új csendes generáció paradigmájára hivatkozik. Mannheim, továbbá Strauss és Howe koncepciója alapján ő is azt állítja, ahhoz, hogy egy valamelyest jól körülhatárolható, sajátos ismérvekkel rendelkező generációról beszélhessünk, kell lennie egy olyan közös szocializációs élménynek, megélésnek vagy társadalmi körülménynek, amelyen az adott nemzedék tagjai osztoznak, ami összeköti őket és ugyanakkor elkülöníti más nemzedékektől (Mannheim, idézi Székely 2020). A generációs elméletek egyik iránya szerint a generációváltás ciklikusan végbemenő folyamatként is értékelhető, melynek keretében bizonyos generációs archetípusok (domináns és visszahúzó) nagyjából húszévenként ismétlődnek (Strauss–Howe, idézi Székely 2020). A Strauss–Howe szerzőpáros így jut arra a következtetésre, hogy a millennium környékén született generáció a II. világháború előtt születettekkel mutat általában véve hasonlóságot, mindent pedig a csendes, illetve új csendes generáció fogalmával írják le a szakértők. Székely, aki magyarországi viszonylatban tett kísérletet az „új csendesség” modelljének adaptálására, valamint a fogalom konceptualizálására a magyar társadalom kontextusában, rávilágít az ún. új csendes generációhoz tartozó magyarországiak és amerikaiak közötti különbségekre, a munkához való viszony, az intézményekbe vetett bizalom, a demográfiai magatartás és az értékeállítódás terén. Kiemeli, hogy bár tetteiket illetően a magyarországi csendesek nemzedéke – vagyis a rendszerváltás környékén születettek, valamint ez idő tájt szocializálódnak – nem feleltethetők meg pontosan a nyugati ideáltípussal, a vallott értékeik és attitűdjeik alapján a csendesség jegyei empirikusan igazolhatók náluk. A szerző az elsődleges, a másodlagos és a harmadlagos szocializáció közegeiben⁶

vizsgálta a magyarországi új csendes generáció jellemvonásait, a generáció legfontosabb ismérvei közül kiemelve az általános bizonytalanságot, a passzivitást és a konformitást.

Az ifjúságügy narratívája és a posztadoleszcencia

■ Az ifjúság értelmezései közül elsősorban az ifjúságügy narratívája⁷ foglalkozik azzal, hogy kik is a fiatalok. Ebben a megközelítésben az ifjúságot más demográfiai csoportoktól megkülönböztető, sajátos ismérvek közül a döntési készségre és a felelősségvállalásra tevődik a hangsúly. Pontosabban, e narratíva szerint nem az életkor alapján definiált csoportok mentén beszélhetünk *ifjúságról*, hanem sokkal inkább az egyén önmagáért és másokért való felelősségvállalása, illetve a különböző döntésekkel járó felelősségek vállalása jelentheti az egyén felnőtté válásának határait.⁸ Az ifjúságügyi narratíva képviselőinek törekvése különbséget tenni a biológiai, a pszichés és társadalmi érettség között, felhívva a figyelmet arra, hogy ezek nem feltétlenül esnek egybe az életkori csoportok alapján alkotott határokkal.

A felnőtté válás kritériumainak elmosódása, a standard (szekvenciális) életútmodell⁹ felbomlása együtt jár a kamaszkor elhúzódásával. E jelenség leírására gyakran használt fogalom a posztadoleszcencia (Keniston 1968¹⁰, Somlai 2007¹¹), amely szerint az „új ifjúsági nemzedék” esetében a felnőtté válás folyamatai (a biológiai/szexuális érettség és a társadalmi értelemben vett felnőtté válás, a munkavállalás) elcsúszva jelentkeznek az életszakaszban, azaz a jelentősebb életesemények fokozatosan elkülönülnek egymástól. Vaskovics¹² úgy fogalmaz, hogy a posztadoleszcencia nem definiálható korkategóriák alapján, mivel az egy speciális társadalmi pozíciót jelöl. Zinnecker¹³ meglátása pedig, hogy a felnőtté válás alapvető kritériuma a társadalmi alrendszerben való kompetens részvétel és nem az olyan életesemények bekövetkezése, mint az önálló kereset vagy a családalapítás. Somlai¹⁴ azt hangsúlyozza, hogy a gyermekkor végének és a felnőtté válás kezdetének meghatározásakor nem annyira a feltételek megváltozásán van a hangsúly, hanem sokkal fontosabb, hogy az élet számos területén a posztindusztriális korszakra jellemző bizonytalanság következtében a korábban jól ismert határok elmosódnak, és a kamaszkor elnyúlása tömegjelenséggé válik. Az új életpályamodellek és az új ifjúság identitásának kialakulása mögött társadalomtörténeti változások állnak. Ezek közül az egyik legfontosabb a munkamegosztásban elfoglalt hely és a kereső munka jellegének átalakulása. A szakma a modern társadalomban az identitás legfontosabb összetevője volt és nagymértékben meghatározta az egyén társadalmi struktúrában elfoglalt helyét, egyszerűen kiszámíthatóbbá tette a jövőt, mindazonáltal korlátozta az egyéni szabadságot. A tanulással, munkavállalással és családalapítással kapcsolatos döntések szorosan összekapcsolódtak, az életpályán helyesbítéseknek, változtatásoknak kevés tere volt.¹⁵ A standard életút fellazulásával az egyének többségének lehetősége van a pályamódosításra, a partnercserére, a családalapításra, akár többször is az életút folyamán. A többszöri újrakezdés lehetősége mellett ugyanakkor a folyamatosan változó körülmények között a bizonytalanság és a kiszámíthatatlanság erőteljesebb a „jó nemzedék” életében.¹⁶ Az oktatásban eltöltött egyre hosszabb idő, mely gyakran szolgál „parkolópályaként” a kedvezőbb munkaerőpiaci esélyek kiváráshoz, a standard munkaviszony felbomlása, az oktatási rendszerben és a munkapiac közötti ingadozás fokozza a bizonytalanságérzetet és hozzájárul a kamaszkor elnyúlásához. A jövő tervezhetőségét, az önál-

ló életkezdést, a családalapítást a bizonytalan létfeltételek nehezítik, ezért a fiatalok stratégiáiban egyre gyakoribb a kivárás, a halasztás.

Családalapítás, partnerszelekció

■ Már-már szociológiai közhely, ami a legtöbb fiatalokról szóló demográfiai, családszociológiai elemzésben megjelenik, hogy ti. a fiatalok egyre később és egyre kevesebben kötnek házasságot.¹⁷ Eközben az erdélyi magyarok többsége elsődlegesen a házasságot preferálja, szeretne gyermeket vállalni, illetve a házasság keretei között tudja leginkább elképzelni a gyermekvállalást.¹⁸ A házasságkötések és a gyermekvállalás halasztása, illetve elkerülése mögött az életformák pluralizációja, az individualizmus előtérbe kerülése, továbbá a fentebb már érintett bizonytalanság és szkepticizmus áll, tehát összességében több tényező együttes hatása mutatkozik meg a fiatalok demográfiai magatartásváltozásában. Mint azt többen¹⁹ hangsúlyozzák, a házasság és a család intézménye közötti különbségtétel fontos a demográfiai folyamatok megfelelő értelmezéséhez. A házasság (időszakos) népszerűségvesztése²⁰ ellenére, a családalapítás iránti vágy és a család jelentősége nem csökkent, viszont elterjedtek új párkapcsolati modellek (élettársi kapcsolat, látogató párkapcsolat, távkapcsolat), főleg a fiatalok körében. Többen élnek egyedül, „szingliként”, akár kényszerből,²¹ és az egyedülálló életformát választók között ott vannak a „yuppie-k”, ők általában véve jól szituált fiatalok, magas szintű fogyasztási, szabadidős igényekkel, akik életében fontos értékként jelenik meg a függetlenség, a szakmai sikerek, valamint a karriercélok.

A párkapcsolat-alakítás a mai fiatalok életében abból a szempontból hasonló az elődök generációjához, hogy a fiatalok többsége – hosszabb-rövidebb ideig tartó kitérőkkel, egyedülálló és párban eltöltött szekvenciákkal – a tartós kapcsolatot, akár élettársi kapcsolat, vagy házasság ideája felé igyekeznek. Tóth²² történelmi háttérű kutatásaiból látszik, hogy az *akkori* fiataloknak a hetvenes években, de azt követően, a kevésbé szabályozott keretek között felnövő *mai* fiataloknak sem egyszerű a pártalálás. A párválasztás színtereinek és a partnerszelekciós mechanizmusok vizsgálatának nagy múltú hagyománya a rétegződéskutatáshoz kapcsolódik, és a nemzedéki mobilitáshoz hasonlóan a társadalmi nyitottság vs. zártság mutatójaként értelmezhető.²³ A párválasztás tárgyalásakor ezért említést kell tennünk három olyan dimenzióról, amely a partnerszelekcióhoz kapcsolódik. Ezek röviden: az egyéni preferenciák (milyen elvárásoknak feleljen meg a partner), a „harmadik fél” hatása, vagyis a külső körülmények (etnikai csoport, vallási felekezet, származási család) befolyása, és a házassági piac, melyek közül lokális szinten az iskola, a lakóhely, és a munkahely emelkednek ki.²⁴

A házasfelek közötti kutatások eredményei a vallási, iskolázottsági, társadalmi pozíció szerinti homogámia jelentőségét igazolták. A 20. század eleji, magyarországi adatokból tudni lehet, hogy a vallásfelekezet szerinti házassági homogámia a partnerek foglalkozási helyzeténél is erőteljesebben érvényesült, a párok körülbelül 90 százalékban azonos felekezetbe tartoztak.²⁵ A különböző társadalmi jellemzőkkel rendelkezők közötti házasság a későbbiek folyamán emelkedett, de a saját csoporthoz (pl. ugyanazon rasszhoz) tartozó partner preferálása erőteljes a digitális korszakban is, egy európai összehasonlító kutatás szerint.²⁶ Az azonos társadalmi csoportból származó partner iránti preferencia lényegében azokra az elvárásokra és előnyökre reflektál, amelyeket a hasonló értékekkel rendelkező partner jelent. Ezek közé tartoznak a kölcsönösen osztott vi-

selkedési szokások, a közös érdeklődés és a hasonló életstílus felőli bizonyosság.²⁷ A hasonló kulturális erőforrásokkal rendelkező partner választása lehetővé teszi a kulturális javak könnyedebb elérését és továbbadását a következő generációnak.²⁸ A „harmadik felet” megtestesítő közösségek érdeke megóvni a házasulandókat a csoporton kívüli, heterogám kapcsolat létesítésétől, mely gyengíti a közösség kohézióját és veszélybe sodorhatja fennmaradását. Az etnikai kisebbségek esetében nem véletlen, hogy a vegyes házasságokat az asszimiláció elsődleges terepének tekintik.

Összegezve, elemzésünket három nagyobb elméleti irányból közelítettük meg, melyek metszéspontjában helyezkednek el felvetett kutatási kérdéseink. Ezek röviden összefoglalva a következők: milyenek a *mai* erdélyi fiatalok, és hozzájuk képest milyen sajátos jellemzőkkel írhatók le az egyetemi hallgatók, hogyan néz ki az egyetemisták életútja, milyen jellegzetességek láthatók az élet-események sorrendjében és a jövőtervekben, továbbá, hogy a fontosabb élet-események közül a párválasztást illetően milyen sajátos szelekciós kritériumok, milyen preferenciák érvényesülnek a kisebbségi lét kontextusában. A soron következő, immár általunk elemezett eredmények bemutatásán keresztül e fenti kérdésekre igyekszünk válaszolni.

Eredmények

■ Tanulmányunk empirikus részének első fejezetében arra keressük a választ, hogy milyenek az erdélyi magyar fiatalok, és különösképpen milyenek az erdélyi magyar egyetemisták. Viselkedésükben és értékszemléletük alapján vajon hordozzák-e a csendesség jegyeit? Visszahúzódnak, bizonytalanok vagy netán dominánsnak? Kutatási kérdéseink megválaszolásához Székely (2020)²⁹ nyomán kísérletet teszünk a generáció sajátos jegyeinek megragadására. Az elemzéshez használt adatok empirikus forrásait a MOZAIK2001, a Magyar Ifjúságkutatás 2016, 2020-as hullámai³⁰ és az OMDSZ – ZY Intézet 2020-as nagymintás egyetemista kutatásából³¹ származó adatok képezik. Elemzésünk fókuszát az elsődleges és a másodlagos szocializáció közegeire, illetve ezekhez kapcsolódó kérdésekre irányítjuk, mivel a rendelkezésre álló adatbázisok e két terület konzekvens összevetésére adnak lehetőséget, de egy nagyobb ívű elemzés a témában szétfejténe jelen munka keretét. Nem térünk ki tehát a kulturális terek, a médiahasználat, az online jelenlét, és a szabadidős tevékenységekben való részvétel vizsgálatára, ezekről a *Korunk* jelenlegi lapszámának szerzői nyújtanak áttekintést az egyetemista kutatás vonatkozásában.

Az erdélyi magyar fiatalok és a magyar hallgatók generációs jellemvonásainak vizsgálatakor abból az előfeltevésekből indulunk ki, hogy az említett populáció az elmúlt évtizedekben a perifériáról a centrumba tartva³² több szempontból hasonlóságot mutatott a magyarországi fiatalokkal, és a nyugati világgal, ideértve annak lehetőségeit, a nyugati világra jellemző újfajta életformákat, ugyanakkor kihívásokat és egyenlőtlenségeket.³³ A témában született korábbi elemzések alátámasztották, hogy az erdélyi magyar ifjúság szocializációs tapasztalatai tekintetében, többek között demográfiai és családalapítási magatartása, fogyasztási szokásai, bizonyos mértékben pedig az iskolázottsági és munkapiaci pozíciói mentén egyre inkább nemzetközi összehasonlításban is értelmezhetővé válik.³⁴

Az erdélyi ifjúság és a felsőoktatásban tanulók főbb jellemzői

■ Az elméleti részben hivatkozott új csendes generáció modelljének analógiáján tanulmányunk következő részében azt vizsgáljuk tehát meg, hogy milyen sajátos jegyekkel rendelkeznek a fiatalok, és ezek milyen mértékben jelennek meg a primér szocializáció közegében.

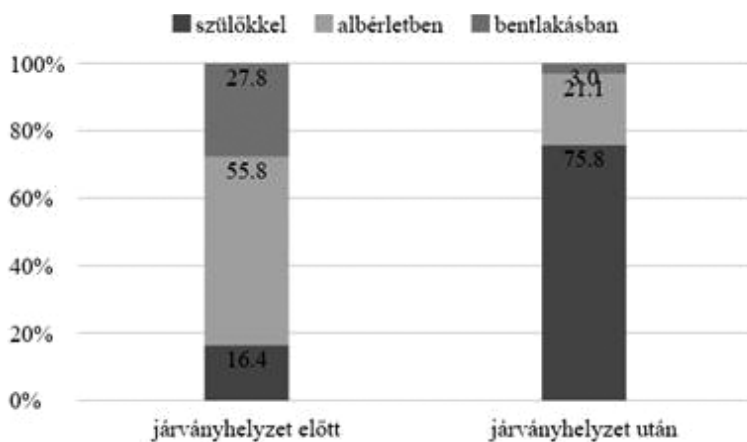
A családi állapot tekintetében az erdélyi magyar fiatalokról (15-29 évesek) általában elmondható, hogy az elmúlt két évtized alatt jelentősen csökkent körükben a házasságra lépők aránya, 2001 és 2020 között csaknem 10 százalékponttal. A 2020-as Magyar Ifjúságkutatás³⁵ szerint a 20-24 évesek körében 80 százalék volt az egyedülálló, 6,4 százalék a házasok aránya, a 25-29 éves korcsoportban valamelyest növekszik a házasság iránti elköteleződés (37% házas), ugyanakkor a korosztályban az egyedülálló státusú fiatalok jelenléte (45%) relatív domináns marad, a fennmaradó 18 százalék élettársi kapcsolatban él. Az együttélés formái közül a hosszú távú kötelezettségvállalással járó házas kapcsolat mellett növekvő érdeklődés övezi az élettársi kapcsolatokat, amelyek kevésbé köteleznek el, a fiatalok esetében nem járnak együtt hosszabb távra kiható döntési kötelezettséggel. Az egyetemisták körében végzett felmérésben direkt módon nem kérdeztek rá a hallgatók családi állapotára, de a már megélt életesemények közül a házasságkötés bekövetkeztéről a hallgatók 2,6 százaléka számolt be, amiről arra következtethetünk, hogy a felsőoktatásban tanulók az összfiatal-ságnál nagyobb szkepszissel tekintenek a házasságra. Rögtön hozzá kell tennünk, hogy a kérdést illető magas válaszmegtágadás miatt érdemes fenntartásokkal kezelni ezt az eredményt. A házasságban élő hallgatók számaránya a valóságban ennél magasabb lehet, erre utalnak a MI adatai. A középfokú végzettséggel rendelkező fiatalok (akinek jelentős része továbbtanult) közül a házasságban élők aránya 19 százalék, a diplomások körében ez az arány 21 százalék volt 2020-ban.

Csökkenő tendenciáról beszélhetünk a gyermekvállalást illetően. Húsz év alatt a gyermekkel rendelkező fiatalok aránya 20,5-ről 14,4 százalékra csökkent,³⁶ az egyetemi hallgatóknak pedig 1,6 százaléka nyilatkozta, hogy túl van az első gyermekvállaláson. Az erdélyi magyar ifjak 4,4 százaléka, az egyetemi hallgatók mintájában a válaszadók 5,3 százaléka nem szeretne gyermeket vállalni. A gyermeket tervezők elképzelései szerint a kétgyermekes család lenne a legideálisabb, ezt mutatja, hogy a hallgatók közel fele 45,5 százaléka, két gyereket szeretne vállalni a jövőben, és további egyharmad részük (34,1%) három gyereket vállalna. A teljes ifjúsági populációt tekintve az alapfokú végzettségűek felől a felsőfokú végzettségűek irányába egy emelkedő gyermekszám látszik a tervekben, a tervezett gyerek-szám a fiatal diplomás nők körében volt a legmagasabb 2020-ban (átlagosan 2,34) a MI adatai szerint, ami nagyjából egybeesik az erdélyi magyar egyetemisták körében mért átlagos tervezett gyermekszámmal.

A szülők életeszményének elfogadásával kapcsolatban csak a Magyar Ifjúságkutatásból állnak rendelkezésünkre adatok, ami alapján kijelenthető, hogy 2020-ban a fiatalok kevesebb mint fele, 46 százaléka fogadta el szülei életeszményét. Bár ez a kérdés nem vethető teljes mértékben össze a két évtizeddel korábbi ifjúságkutatási adatokkal,³⁷ úgy tűnik, hogy 2001-hez képest jóval kevesebben tudnak azonosulni a szüleik életfelfogásával: a MOZAIK2001 kutatásban ugyanis a fiatalok 79 százaléka nyilatkozta, hogy törekszik megérteni a szüleit, még akkor is, ha ez olykor nehéz. 2001 óta a szülőktől való függetlenedés tekintetében alig látunk változást. A millennium táján az erdélyi magyar fiatalok bő egynegyede (27%-a) nem élt együtt a szüleivel, 2020-ban pedig 29 százalékuk. Érde-

mes hozzátenni azt is, hogy saját lakásban vagy házban a fiatalok mindössze 13 százaléka lakott.

A szülői családtól való függés a pandémiás helyzetben fokozódott. Az egyetemi hallgatók életét a koronavírus-járvány több tekintetben, így az önálló életre való tartós berendezkedést illetően is ellehetetlenítette. A járvány kitörése előtt a hallgatók 16,4 százaléka lakott a szüleinél, háromnegyedük albérletben vagy bentlakásban élt (1. ábra). A járványhelyzet eszkalálódásának hatására jelentősen megváltoztak az egyetemi hallgatók lakhatási és életkörülményei: a korábban társbérletben, önállóan vagy kollégiumban lakók döntő többsége (csaknem 78%) arra kényszerült, hogy visszaköltözzön családjához. Csupán 10 százaléuk maradt abban az egyetemi városban, ahol tanult (ide nem értve azokat, akik korábban is szüleikkel közösen éltek), egyharmaduk (33,85) a hazaköltözés és az albérlet, illetve a bentlakás felmondása mellett döntött, 42,2 százalékuk pedig úgy költözött ki albérletéből/a bentlakásból, hogy nem mondta fel véglegesen a bérleményt.

1. ábra. Az egyetemi hallgatók lakáshelyzete a koronavírus-járvány előtt és alatt, 2020

A fiatalok a tanulás és a munka világában

■ A szekunder szocializáció közegeiben, a tanulást és a munkát figyelembe véve az elmúlt húsz évben enyhe elmozdulást látunk az oktatás irányába a 15-29 éves erdélyi magyar fiatalok részéről. A tanulók aránya több mint 10 százalékponttal nőtt az utóbbi évtizedekben, ezzel párhuzamosan ugyanakkor a gazdaságilag aktívak aránya csökkent (2001-ben 53% vs. 2020-ban 43%) a korosztályban. Látványosabban csökkent a NEET³⁸ fiatalok aránya, a 2001-es 17,7 százalékról 6 százalékra (2016-os adat) majd 2020-ban 9 százalékig kúszott vissza. A fiatal népesség egyharmada elképzelhetőnek tartotta, hogy noha befejezte tanulmányait, a későbbiekben akár visszatérne az oktatásba valamilyen formában. Azon bizonytalanok aránya, akik nem fejezték be az iskolát, és nem tudták, hogy a jövőben hogyan döntenek a tanulmányaikkal kapcsolatban, 10 százalék körüli volt 2020-ban.

A felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók eltökéltebbek a tanulmányi terveikkel kapcsolatban, több mint 90 százalékuk szeretné befejezni jelenlegi tanulmányait, a tanulmányaikat abbahagyni, időszakosan beszüntetni vagy szakot váltani kívánok aránya elenyésző, mindösszesen 4 százalék. Jellemzőbb a záró-

vizsga halasztásának terve, de ez is a hallgatók relatív kis részét érinti, bevállásuk szerint 4 százalékukat. Az erdélyi magyar hallgatók több mint fele (57,6%) tervezi, hogy legmagasabb iskolai végzettsége a mesteri fokozat lesz, a PhD-t egyharmaduk (27,3%) tűzte ki magának célul, míg az alapképzést mint legmagasabb iskolai végzettséget mindössze 15,1 százalékuk vizionálja.

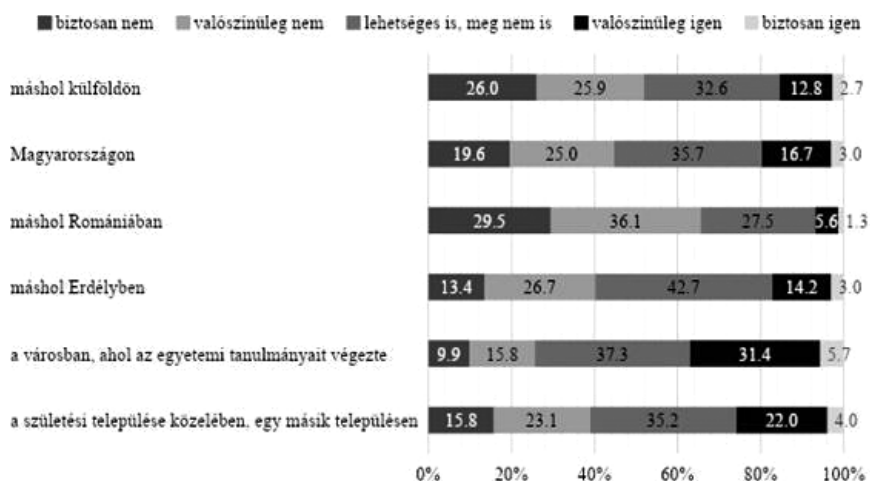
Az egyetemista-kutatás alapján ugyanakkor megvizsgáltuk a hallgatók mobilitási terveinek egy lehetséges forgatókönyvét azáltal, hogy összevetettük a szülők legmagasabb iskolai végzettségét a hallgatók tervei szerinti legmagasabb végzettséggel, amit a jövőben szeretnének elérni. A kontingenciaelemzés eredményei szoros szignifikáns kapcsolatot mutattak az apa és az anya végzettsége valamint a hallgatók tervezett végzettségi szintje között. Kijelenthető, hogy az apa iskolai végzettségének növekedésével párhuzamosan, de legfeljebb a középiskolai szintig rendre növekszik a mesteri diplomát megcélzók aránya, és folyamatosan növekszik a PhD-t tervezők számaránya. A mesterszintű végzettség felé aspiráló diákok mindössze 2-3 százaléka származik alapfokú (legfeljebb nyolc osztály) végzettséggel rendelkező szülőktől, és az egyetemi alapképzést célul kitűző hallgatók között is mindössze 5-7 százalék származik a legalacsonyabban kvalifikált családokból. A diploma utáni vágy eltérő ütemben, de növekszik a szakképzett szülők gyermekei körében: 23-35% közöttire tehető az alapidplomára-, és 17-24%-ra a mesterire vágyó szakiskolát végzett szülők gyermekeinek aránya. A mesterképzés és az doktori tanulmányok elvégzésének kilátásba helyezésére akkor van a legnagyobb esély, ha a diákok szülei legalább középiskolai érettségivel vagy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. Az alacsonyán képzett családokból jövő hallgatók iskolai mobilitási terveik megvalósítása során jelentős esélyhátránnyal szembesülnek, amennyiben eljutnak a felsőfokú képzés megkezdéséig. Ahogy azt Veres (2020)³⁹ összehasonlító elemzésében már korábban is megállapította, a szülők iskolai reprodukciója domináns jelensége az erdélyi magyar tanuló ifjúság életpályájának. Eredményei alátámasztották, hogy az egyetemen tanuló és a felsőfokú diplomát szerzett hallgatók szüleinek többsége (valamivel több mint fele) legalább középfokú végzettséggel rendelkezik, és a diplomás szülők aránya magasabb az egyetemi hallgatók között (20-24%), miközben a szakképzetlen szülők gyermekeinek a legjelentősebb az esélyhátránya az iskolai mobilitási pályán.

A munka világára rátérve megállapíthatjuk, hogy a felsőoktatásban résztvevők a járvány kitörése előtt és azt követően nagyjából hasonló arányban voltak jelen főállásúként a munkaerőpiacon, 6-7 százalékuk dolgozott főállásban, és ugyanennyiüknek volt részmunkaidős állása. Az egyetemi hallgatók által végzett legjellemzőbb munkaforma a „beugrós” állás, vagyis az alkalmi munka, amely csaknem felével csökkent a járvány kitörésének hatására, 17 százalékról 9 százalékra. Ami nem véletlen, hiszen a koronavírus-járvány azokat az ágazatokat – például a vendéglátás, a szórakoztató ipar, illetve a rendezvényszervezés terén – sújtotta legerőteljesebben, amelyek a másodlagos munkaerőpiacon foglalkoztatták a diákmunkaerőt. A nem dolgozó egyetemisták aránya enyhén növekedett a járványhelyzet kihirdetését követő időszakban, 71-ről 78 százalékra. A járványhelyzet eltérő mértékben érintette a férfiakat és a nőket, a járvány előtti időszakhoz képest több férfinak⁴⁰ nem volt munkája a járvány alatti időszakban, amikor a kérdés is zajlott. A járvány munkaerőpiaci negatív hatásait leginkább az idősebb korosztály, vagyis a 25-30 év közöttiek⁴¹, és a falusi környezetből származók szenvedték el. Összehasonlítóképpen jelezzük, hogy a falvokról

származó hallgatók körében 13 százalékkal, a városiak esetében 3 százalékkal nőtt a nem dolgozók aránya a járvány kitörését követően.

Rövid távú jövőtervek

■ Tanulmányaik végeztével az erdélyi magyar hallgatók azt valószínűsítették leginkább, hogy rövidtávon abban a városban fognak élni, ahol az egyetemet végezték (37,1%) és nem elhanyagolható azok számaránya sem, akik visszamennének arra a településre, ahonnan származnak (26%). Magyarországra vagy külföldre 3 százalékuk menne biztosan, és további 13-17 százalék valószínűleg elhagyná az országot. A hallgatók körülbelül egyharmada, bizonyos kérdések vonatkozásában pedig még ennél is többen bizonytalanok, nincs kikristályosodott elképzelésük a jövőterveiket illetően, legalábbis ami a letelepedést, lakóhelyet illeti (2. ábra).

2. ábra. Az egyetemi hallgatók elképzelései arról, hogy hol fognak a közeljövőben élni és dolgozni, 2020

Faktorelemzéssel megvizsgáltuk a hallgatók érvrendszerét arra vonatkozóan, hogy milyen szempontok szerint választanák ki azt a települést, ahol tanulmányaik után, a közeljövőben élni és dolgozni szeretnének. Az elképzelések alapján két dimenziót azonosítottunk, egy jól elkülönült gazdasági-anyagi szempontokat tartalmazót és egy interperszonális dimenziót. Az első, vagyis a gazdasági faktor súlya nagyobb, az összvariancia 29,91 százalékát magyarázza a modellben, a második faktor 20,08 százalékot. Az anyagi dimenzióban legnagyobb hangsúllyal a munkalehetőségek kívánalma jelenik meg, és ehhez hasonló szempont, hogy könnyen lehessen elhelyezkedni a településen, amihez hozzáadódik az az elvárás, hogy versenyképes kereseti lehetőségek legyenek. Az interperszonális faktor azokat az elvárásokat testesíti meg, amelyeket a hallgatók a személyes kapcsolataikban fontosnak tartanak. Ezek között nagy hangsúly tevődik a baráti kötelékekre. A faktorelemzés⁴² eredményeit az 1. táblázat tartalmazza.

Az egyetemista-kutatásból arra is fény derült, hogy a felsőoktatásban résztvevőkre kevésbé jellemző az önkéntességi hajlam, bár azt hozzá kell tenni, hogy őket elsősorban a külföldi önkéntes tapasztalatokról és tervekről kérdezték. A hallgatók kétharmadának nem volt sem tanulmányi, sem munkajellegű, sem

Faktorok	Itemek	Faktorsúlyok
Gazdasági faktor	Több munkalehetőség van.	0,808
	Könnyen el tud helyezkedni a szakmájában.	0,754
	Jobban tud keresni, mint más településen.	0,747
Interperszonális faktor	A barátai is azon a településen élnek.	0,779
	A családja, rokonai azon a településen élnek.	0,571
	A párja is azon a településen élne.	0,519

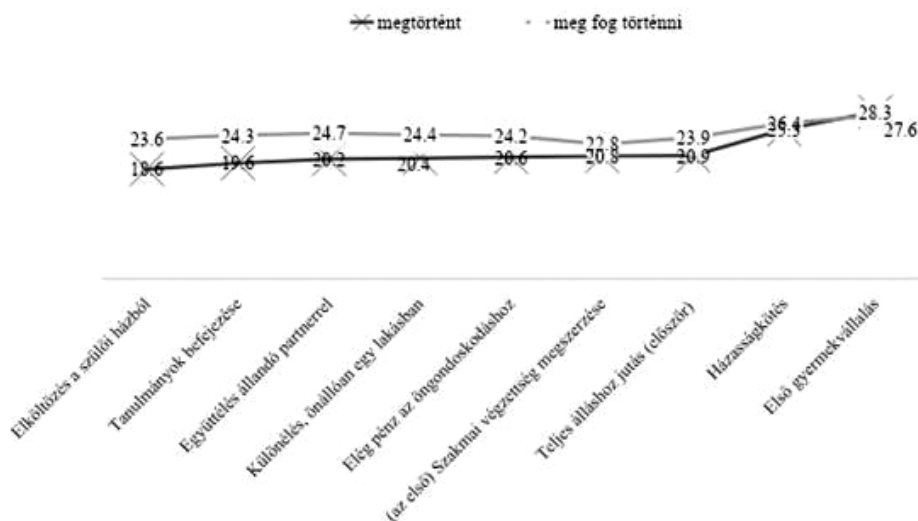
1. táblázat. A jövőbeni lakóhely kiválasztásának meghatározó szempontjai (faktorelemzés)

pedig önkéntességi tapasztalata külföldön. Egyharmaduk szeretne tanulmányi (37,9%) vagy munkajellegű (32,2%) külföldi útra menni rövidebb időre, három hónaptól legfeljebb két évig terjedő intervallumban, önkéntességet kevesebb, mint félszer ennyiük (16,2) vállalna. Egyébként a civil aktivitás és általában a szervezeti részvétel mérsékelten jellemezte a 15–29 éveseket is, 2020-ban a korosztály nem egészen egyharmada végzett önkéntes tevékenységet (a kérdés az elmúlt egy évre vonatkozott) és nagyjából ugyanennyin (32%) kötődtek valamilyen egyesülethez, alapítványhoz, önkéntes társuláshoz, csoporthoz, mozgalomhoz, közösséghez.⁴³

A felnőtté válás folyamata a tervezett életesemények tükrében

■ A jelentősebb életesemények közül az egyetemi hallgatók életében legkorábban a szülői házból való elköltözés következik be, majdnem egy időben a nagykorúvá válással – mely a hallgatók körülbelül egyharmadát érintette. Mindemellett, a válaszadóknak kevesebb mint fele (43%) a családi fészekből való kilépést 23 éves korára tervezi. A tanulmányok befejezésére nemcsak az eddigi gyakorlatok⁴⁴, hanem a tervezés szintjén is valamivel korábban kerül sor, mint a fiatal párok összeköltözésére, a saját család alapítása felé tett lépésre. A partnerrel együtt élő fiatalok (16,5%) átlagosan húsz éves koruktól élnek együtt. A többség, akik még nem élték át az említett eseményeket, a jövőben a tanulmányok befejezését és az összeköltözést egyaránt, egymáshoz nagyon közeli, szinte azonos életkorokban, a 24. életévük körül tervezik meglépni. A leválással, az önálló életkezdéssel és a társadalmi státus megalapozásával kapcsolatos további életeseményeket a húszas évek első felére időzítik a felsőoktatásban tanulók. Nagyságrendileg viszont kevesebben vannak azok, akik 20 éves koruk körül el tudtak költözni egy olyan önállóan fenntartott lakásba, ahol szülők vagy lakótársak nélkül élnek (14,1%), elég pénzt keresnek ahhoz, hogy gondoskodni tudjanak magukról (13,2%), megszerezték az első szakmai végzettségüket (18,9%) és megkapták életük első teljes állását (12,8%). A fent említett eseményekkel összefüggésében, a hallgatók javarésze úgy látja, hogy a gazdasági önállósodás valamikor a 24. életév tájékán következhet be, terveik szerint ezt megelőzné a diplomaszerezés, nagyjából 23 éves korban. 30 éves kor előtt további két fontos állomás azonosítható a felnőtté válás folyamatában, mégpedig a házasságkötés és a gyer-

mekvállalás. A felsőoktatásban tanulók elképzelései szerint a házasságkötés körülbelül két évvel megelőzi a gyermekvállalást. Noha, átlagosan a 25. életév betöltéséig a hallgatók mindössze 2,6 százaléka élt házasságban, 61 százalékuk úgy gondolta, hogy nagyjából 26 éves korára házasságot fog kötni. A gyermekkel rendelkező válaszadók aránya ennél alacsonyabb, mindösszesen 1,6 százalék az egyetemi hallgatók körében, akik átlagban 27,6 évesen lettek szülők. Az első gyermekvállalást a hallgatók körülbelül egyharmada (65%) 28 éves korára tervezi. A legtöbb életeseményt a nők korábban tervezik, mint a férfiak. Szignifikáns különbség van a nők és férfiak tervei között a szülői ház elhagyását (nők 23,3; férfiak 24,4), valamint az önálló lakásba költözést (nők 24,0; férfiak 25,3), az első szakmai végzettség megszerzését (nők 22,6; férfiak 23,2) és a pénzkeresést (nők 23,8; férfiak 25,3) illetően. A női hallgatók a családalapítással kapcsolatos eseményeket is szignifikánsan korábban időzítenék, úgy, mint az állandó partnerrel való összeköltözést (nők 24,2; férfiak 25,6), továbbá a gyerekvállalást (nők 27,1; férfiak 28,9). Ez alól kivételt képez a tanulmányok befejezése és ezzel egy időben az első teljes állás vállalása, melyet a női és a férfi hallgatók egyaránt 24 éves koruk környékén szeretnék megvalósítani.

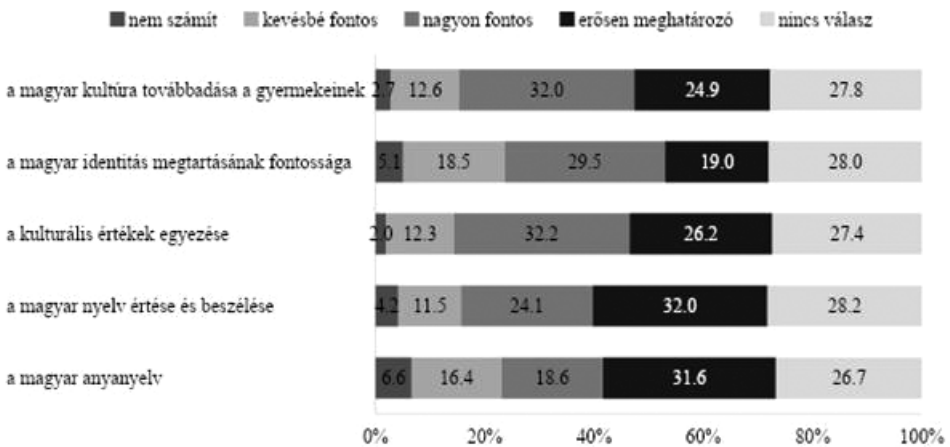
3. ábra. Az egyetemi hallgatók körében megtörtént, továbbá a jövőben történni fogó fontosabb életesemények átlagéletkor szerint, 2021; (Kérdés: Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történhet, ami megváltoztatja az életét. Ezekből állítottunk össze egy válogatást. Hány éves korodban történt...? Mít gondolsz, hány éves korodban fog megtörténni...?)

Akit (nem) választanál

■ A fontosabb életesemények közül az elkövetkezőkben a párválasztás folyamatára irányítjuk figyelmünket és a tanulmány utolsó részében azt vizsgáljuk meg, hogy milyen tényezők lehetnek hatással a hallgatók életének e fontos eseményeire.

A párválasztási döntések és a párválasztást befolyásoló tényezők több szempont mentén csoportosíthatók. Ezek között egyaránt szerepelnek emocionális, racionális és kulturális tényezők. Az általunk feldolgozott kutatás az utóbbi, vagyis a párválasztási szempontok kulturális, a nemzeti identitáshoz köthető dimenziójának feltárására tett kísérletet, aminek relevanciája az erdélyi magyar

hallgatók sajátos kisebbségi helyzetéből fakad. Az eredmények alátámasztják a kulturális homogenitás elve mentén tervezett párkapcsolati döntések jelentőségét. Az erdélyi, felsőoktatásban tanuló fiatalok szempontjából a magyar anyanyelv, valamint a magyar nyelv értése és beszélése a párválasztás kulturális dimenziójának legkiemelkedőbb és a legtöbbször által fontosnak ítélt választási kritériuma: a hallgatók körülbelül egyharmada mindkettőt erősen meghatározó tényezőnek tartja a partnerkiválasztás során. A kulturális értékeken való osztozás összességében véve a nyelvi kompetenciánál is fontosabbnak tűnik, a válaszadók több mint fele (58,4%-a) tartja erősen meghatározónak vagy nagyon fontosnak. A párválasztás szempontrendszer tartalmaz két olyan érvet is, amelyek a nyelvi, kulturális adottságokon túl leginkább a jövőbe mutatnak, és némiképp előrevetítik a magyar identitás továbbörökítésének igényét a saját család alapításának folyamatában. A hallgatók egynegyede a magyar kultúra továbbadását rendkívüli fontosságúnak, további egyharmaduk pedig nagyon fontosnak tartja párválasztáskor. A magyar identitás megőrzése, bár a válaszadók közel felének, vagyis 48,5 százalékuknak legalább fontos, a többi szemponttal összehasonlítva, egyben a legtöbbször által (18,5%) kevésbé fontosnak vélt tényező is a partner megválasztásakor. A korábban felsorolt tényezőkről a hallgatók 12-16 százaléka gondolta, hogy kevésbé fontos számára, amikor párt választ. Érdekes szólnunk még arról, hogy a hallgatók mit hagynának leginkább figyelmen kívül a partnerszelekció folyamatában. A nyelvi és az identitás megtartására irányuló feltételektől 4-7 százalékuk minden valószínűség szerint eltekintene, ők úgy vélekednek, hogy ezek az ismérvek egyáltalán nem számítanak. A kulturális értékek egyezéséről továbbá a kulturális örökség továbbadásáról valamivel kevesebben, legfeljebb 3 százalékuk vélekedett úgy, hogy nincs jelentősége a párválasztás során. Összességében az egyetemi hallgatók többsége kiemelten fontos szelekciós kritériumnak tartja a kulturális és nyelvi egyezést, valamint a magyar kultúra értékei iránti elköteleződést, ha párválasztásra kerül sor, bár hozzá kell tenni, hogy a hallgatók valamivel több, mint negyede tartózkodott a kérdés megválaszolásától (4. ábra).

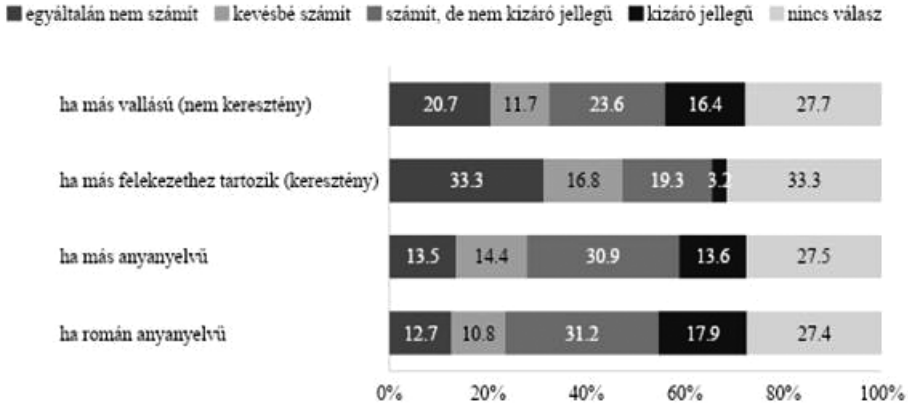
4. ábra. A párválasztásban szerepet játszó tényezők fontossága (%), 2021;
(Kérdés: Párválasztáskor mennyire fontosak számodra a következő tényezők...?)

A nők körében magasabb azok aránya, akik fontosnak vagy igencsak meghatározónak tartják a leendő partner vonatkozásában a magyar nyelvi kompetenciát, az egyező kulturális értékeket, valamint a magyar identitás megőrzését és a kultúra továbbörökítésének vágyát az utódokra – a női hallgatók több mint fele (legalább 52-60 százaléka) képviselte ezt az álláspontot, a férfi válaszadók esetében körülbelül 10 százalékponttal alacsonyabb volt a fenti kritériumokat fontosnak vélők aránya. A hallgatók lakóhely szerinti származási háttere gyenge szignifikáns kapcsolatot mutat azzal az elvárással, hogy potenciális partnerük számára fontos legyen a magyar identitás megtartása. Ez inkább a községekben és városban élőknek fontos és meghatározó szempont, a falusias környezetből, de ugyanúgy a megyeszékhelyekről jövő diákoknak kevésbé.⁴⁵ A községekből és városokból származó hallgatók több mint fele, 55, illetve 51 százaléka tartja nagyon fontosnak a magyar identitás megőrzését, és veszi figyelembe ezt a szempontot a párválasztáskor. Az eredményekből az is látható, hogy a felsőbb éves, vagyis a mesteri programban részt vevő egyetemisták nagyobb része érintett a nyelvi és kulturális szempontok figyelembevételében, amikor párválasztásról van szó. A mesteri szinten tanulók 55 százalékanak, az alapképzésen tanulók 48 százalékanak fontos a magyar nyelvű partner, és a kulturális értékek egyezése szintén nagyobb arányban fontosabb az egyetemi képzésben előrébb járó hallgatóknak.⁴⁶ A párválasztás hallgatók által figyelembe vett szempontjai közül csak a kulturális értékek egyezésének fontossága mutat szignifikáns kapcsolatot a hallgatók társadalmi származási hátterével. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a kulturális értékek egyezésére nagyobb arányban fektetnek nagy hangsúlyt az alacsonyabb társadalmi háttérrel rendelkező hallgatók, a szakmunkás és a középfokú végzettségű apák gyermekei pedig nagyobb valószínűséggel hagyják figyelmen kívül a kulturális értékek hasonlóságának elvét a párválasztási folyamat során. Az anya végzettsége és a párválasztásban szerepet játszó tényezők között viszont nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat.

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy a nyelvi különbözőségek mellett mit gondolnak a hallgatók a vallási, felekezeti másság szerepéről a párválasztásban. A román anyanyelvű és a nem keresztény vallású lehetséges partnereket zárna ki egyértelműen a legtöbb hallgató a partnerszelekció során. Amennyiben a másik fél nem keresztény vagy román anyanyelvű, az egyetemisták 16 illetve 18 százaléka kizáró jellegűnek tartja a kapcsolat létrejöttét. Hozzá kell tenni, hogy a nyelvi alapokon nyugvó határmeghúzást a románok mellett a más anyanyelvűekkel szemben közel ennyi hallgató (14%) alkalmazná. Valamivel kevesebben vannak azok, akik a nyelvi másságot egyáltalán nem vennék számításba (körülbelül 13%). Mindazonáltal 11-14 százalékuk gondolja úgy, hogy kevésbé számít a nyelvi különbözőség a párválasztás során, és majdnem egyharmaduk szerint a nyelvi kérdés ugyan számít, de nem kizáró jellegű (4. ábra). A másik póluson az látszik, hogy a keresztény felekezetű potenciális partnerekkel szemben kevésbé jelentős az ellenállás, akkor is, ha a partnerek különböző vallási felekezetekhez tartoznak, mely adottságot a hallgatók mindössze 3 százaléka véli kizáró jellegűnek a párválasztás során. Ez azt is jelenti, hogy az erdélyi magyar hallgatók legnagyobb arányban a keresztény kultúrkörön belüli partnerekkel szemben a legelfogadóbbak: háromból egy hallgató szerint egyáltalán nem számít a párválasztáskor, ha a másik fél eltérő, de keresztény felekezetekhez tartozik, és további 17 százalékuk szerint ez a tény kevésbé számít. A nem keresztény vallású partnerekkel szemben viszont kevesebben toleránsak: 21 százalékuknak nem számít-

tana egyáltalán, és 12 százaléknak pedig kevésbé számítana a párválasztásnál, ha a másik nem keresztény vallású (5. ábra).

A kizáró jellegű tényezőkről a hallgatók körülbelül egyharmada nem formált véleményt. Az érvényes válaszokból arra következtethetünk, hogy főképpen a többségi nemzettel szemben támasztott nyelvi különbség és a nem keresztény valláskultúrához tartozás jelenti a legtöbbször által kizáró jellegű feltételt a párválasztásban.

5. ábra. A párválasztásban szerepet játszó tényezők (%), 2021; (Kérdés: Párválasztásnál mennyire kizáró jellegűek számodra a következő tényezők a partner vonatkozásában?)

Adódik a kérdés, hogy vajon kik, mely társadalmi csoportok tagjai zártabbak és kik lehetnek nyitottabbak a nyelvi és vallási preferencia alapján, amikor párválasztásról van szó. Azok a hallgatók, akik elképzelhetetlennek tartanák, hogy román anyanyelvű legyen a párjuk, zömében nők (80,1%), akiknek édesanyja középfokú végzettséggel (43,6%) vagy diplomával (36,2%) rendelkezik. Az apa végzettsége, a származási település típusa és a hallgató évfolyama nem befolyásolja szignifikánsan a román anyanyelvű partner kizárását az esetleges szelekció során. A nem román, de egyéb, idegen anyanyelvű partnert elutasító hallgatók döntő többsége szintén nő (83,7%), jellemzően alapképzésben tanul (65,7%) és nagyobb, városi jellegű településről származik (pl. megyeszékhelyről 39,9%) vagy infrastrukturálisan fejlettebb vidékies központokból (pl. községek 33,7%). A más felekezeti, keresztény és a nem keresztény vallású lehetséges partnereket ugyancsak több nő utasítaná el, mint férfi. Akik kizáró jellegűnek tartják a vallási heteronómiát, 85-90 százalékban női hallgatók. A párválasztási folyamat előrevetítése során az eredmények azt igazolták, hogy a hallgatók közül több férfi mutatott mind nyelvi, mind pedig vallási/felekezeti nyitottságot.

Összességében tehát azt láthatjuk, hogy a nyelvi és kulturális határok szigorú meghúzása a felsőfokú képzésben résztvevőknél jóval nagyobb mértékben érinti a nőket, mint a férfiakat. A román anyanyelvű partnerrel szembeni elutasítás valószínűbb az iskolázottabb anyák gyermekeinél, más esetekben viszont a szülők végzettsége nem befolyásolja a párválasztási attitűdöket.

■ Tanulmányunk az erdélyi magyar ifjúság és annak egy speciális csoportja, a felsőoktatásban tanuló fiatalok vizsgálatára irányult. Az elemzés egyik fontos célkitűzése volt, hogy az egyetemista fiatalságról ne csak mint különálló csoportról tárjon fel információkat, hanem tágabban, a generáció jellemzőit és a társadalmi kontextust figyelembe véve, ahol lehetséges, összehasonlító jelleggel írja le, hogy milyen főbb trendek jellemzik a fiatalság, illetve a hallgatók családemográfiai magatartását, önállósodásukat, tanulmányaikkal és munkával kapcsolatos rövid távú terveiket.

Az erdélyi magyar fiatalokról, beleértve a felsőoktatásban résztvevőket elmondhatjuk, hogy a családalapítás terén a házasság késleltetése jellemző rájuk, e mellett alternatív párkapcsolati formaként jelen van életüknek ebben a szakaszában az élettársi együttélés, de ez korántsem nevezhető dominánsnak. A fiatalok csaknem fele hivatalosan egyedülálló, ami ugyan nem jelenti, hogy közülük egyeseknek ne lenne tartósan vagy időszakosan párkapcsolata. A hosszabb távú elköteleződést feltételező párkapcsolattól való távolmaradás értékelhető kivárási stratégiaként a fiatalok és a még tanulók részéről. A gyermekvállalás halasztása és az alacsony gyermekszám bizonyos értelemben a jövőbe vetett bizalom hiánya, egy lehetséges jele annak, hogy kevésbé látják kiszámíthatónak és biztonságosnak azokat az életfeltételeket, amelyek szükségesek az önálló családi élet elkezdéséhez. A fiatalok viselkedése és a jövőre irányuló tervek között ezen a téren viszonylag nagy a távolság. Az életeseményekre vonatkozó elemzésből azt láttuk, hogy miközben az egyetemi hallgatók csekély része számolt be megtörtént események között arról, hogy házasságot kötött 30 éves koráig, felénél is többen (57%) vannak, akik úgy tervezik, hogy 30 éves korukra fognak házasságban élni. Hasonló a helyzet a gyermekvállalást illetően is: szinte alig találni olyan hallgatókat, akik gyermeket vállaltak, ehhez képest a gyermekvállalás előtt állók 60 százaléka gondolja, hogy 30 éves korára anya/apa lesz. A családalapítással kapcsolatos kérdéseknél – főleg a már megtörtént eseményekre vonatkozóknál – magas fokú a válaszmegtágadás, ami egyrészt óvatosságra inti az értelmezőt, másrészt jelzés értékű, hogy a fiatalok ilyen nagy számban elzárkóznak családi életük, alapvető demográfiai jellemzőik megosztása elől. A családalapítással kapcsolatos elképzelésekben sokaknál szereplő házasság és gyermekvállalás gondolata tehát inkább csak a tervekben jelenik meg. Kérdés ugyanakkor, hogy a jövőbeni magatartásban ez meg fog-e mutatkozni, illetve, hogy a jövőben milyen mértékben tudják megvalósítani a fiatalok gyermekvállalási terveiket. Ennek megválaszolásra további vizsgálatok folytatása szükséges. A tervek realizálódása esetén a diplomások körében lenne legmagasabb az átlagos gyermekszám, ami túl is mutatna a reprodukcióhoz szükséges értéken. A tények alapján ugyanakkor azt mondhatjuk, hogy összességében a saját család alapítása nem központi motívuma ennek az életszakasznak, a jelent inkább a kivárási, a kételkedés hatja át, és ez az attitűd a felsőoktatási hallgatókra még inkább jellemző.

Az egyetemisták jellegzetes életpályája a következőképpen alakult: 18-19 éves korban kilépnek a kibocsátó család kötelékéből, elköltöznek otthonról. A 20-21. életév közé számos esemény sűrűsödik, rövid szekvenciákkal. A hallgatók 20 éves kor táján komolyabb párkapcsolatot alakítanak és összeköltöznek a partnerükkel. A következő fordulópont szintén ez időtájtban, 20-21 éves kor között következik, ekkor szerzik meg első szakmai végzettségüket és nagyjából

ezzel egyidőben munkába állnak, egyszersemind öneltartóvá válnak. A saját család kialakítása a házasságkötéssel már jóval később kezdődik, 25 éves kor körül, majd 2,5 év múlva történik a gyermekvállalás. A munkaerőpiaci részvételt és az életeseményekre vonatkozó terveket vizsgálva a tanulmányok és a pénzügyi önállósodás, a keresőtevékenység irányába történő lavírozás fázisa rajzolódott ki az ifjúkor és a felnőtté válás közötti átmenet meghatározó irányaként.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az elmúlt időszakot, beleértve a tanulmányban felhasznált adatok gyűjtésének és a kutatás kivitelezésének idejét is a koronavírus-járvány okozta többszintű válság diskurzusa dominálta. A bemutatott egyetemista kutatás adatai azt is illusztrálták, hogy a koronavírus-járvány hatásának következtében életbe léptetett korlátozó intézkedések (oktatási, kulturális intézmények, szórakozóhelyek, éttermek stb.) alapvetően megváltoztatták a tanuló ifjúság életmódját, életvilágát. A hallgatók tömegei, soha nem látott mértékben kényszerültek arra, hogy huzamosabb ideig visszaköltözzenek családjukhoz, nevelőikhez. Az önálló életkezdés szempontjából a szülői háztól való elkülönülés sokak számára a leválás egyik emblematikus momentumuma nem vagy valamilyen pseudoformában valósult meg. A világ normális rendjének felbomlása számos téren kihatott a fiatalok életére, akik hirtelen kényszerpályán, az ifjúsági életszakasz csorbulásai közepén találták magukat. Nem kétséges, hogy a koronavírus-járvány az utóbbi idők nagy ívű, közös sokkélme nye a nemzedéknek, mely átírta a társadalmi érintkezés, a társas kapcsolatok szabályait. Noha kifejezetten nem a Covid 19 járvány hatásait vizsgáltuk, az elemzésből arra is fény derült, hogy a járvány következményei nem azonos módon érintették a fiatalokat. A dolgozó egyetemisták közül a járvány hatásának elszenvedői elsődlegesen a faluról származók, az idősebbek, a nőknél valamivel nagyobb mértékben pedig a férfiak. Ebből is jól látszik, hogy a közösen megélt események nem egyformán hatnak mindenkire, a megélt események másként csapódnak le a különböző társadalmi helyzetű és demográfiai csoportok életében. Nem tudhatjuk egész pontosan, hogy milyen jövőtervekkel rendelkeztek az egyetemi hallgatók a járvány kitörése előtt, az viszont bizonyos, hogy a járvány okozta gazdasági válság alatt az anyagi-gazdasági szempontok mentén történő kalkulálás erőteljes jelenlétét figyelhetjük meg a hallgatók rövid és középtávú terveiben. Az egyetemi évek utáni letelepedés helyéről elsődlegesen gazdasági tényezők alapján döntenének, de figyelembe vennék a személyes kapcsolatok elérhetőségét is az adott településen.

Tanulmányunk utolsó részében foglalkoztunk a párválasztásban szerepet játszó etnokulturális tényezők vizsgálatával. Utalhat a téma érzékenységre, hogy a hallgatók közel egyharmada nem nyilvánított véleményt ezekben a kérdésekben. Markánsan kirajzolódott viszont az erdélyi magyar hallgatók erőteljes preferenciája a magyar nyelvet értő és beszélő, a magyar anyanyelvű partner, továbbá a kulturális értékek egyezése iránt. Vallási szempontból, a felekezeti heterogámia leginkább a keresztény vallással kapcsolatban képzelhető el a hallgatók szerint, és kevésbé a nem keresztényekkel szemben. A válaszokból arra is fény derült, hogy a partnerválasztás során a hallgatók nagyobb mértékben tekintik kizáró jellegűnek egy partnernél azt, ha román anyanyelvű, annál mintha, másmilyen egyéb anyanyelvű lenne leendő párjuk. Vagyis, a partnerszelekció során a magyar hallgatók nagyobb eséllyel utasítanak el a románokat és a kereszténységtől eltérő vallási meggyőződéssel rendelkezőket. Jelen tanulmány keretei között nem tudtunk kitérni mélyebb összefüggések vizsgálatára, amelyből kiderülhetne, hogy milyen tényezők befolyásolhatják

a hallgatók preferenciáit, illetve a partnerválasztásról való gondolkodásukban tetten érhető elutasítást.

■ JEGYZETEK

1. A MOZAIK 2001 és a Magyar Ifjúságkutatás 2016 adatai szerint az erdélyi magyar fiatalok körében a felsőoktatásban tanulók aránya a háromszorosára növekedett a 15-29 éves korosztályban (8,4-ről 25%-ra) a két kutatás közötti periódus alatt. A legfrissebb, átfogó ifjúsági felmérés alapján 2020-ra ez a szám nem módosult jelentősen, 23,4 százalékon állt a diplomások aránya a hivatkozott népességen belül.
2. Mannheim Károly: *A nemzedékek problémája*. In: Mannheim Károly (szerk.): *Tudásszociológiai tanulmányok*. Osiris Kiadó, Bp., 2000. [1928] 251–254.
3. Mannheim 2000. [1928] 235.
4. Székely Levente: *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúságkutatás 2016*. Kutatópont – Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató, Bp., 2018. 41–74.
5. Székely Levente: *Szürke határ*. Enigma 2001 Kiadó, Bp., 2020.
6. Bővebben lásd: Székely 2020. 28–31.
7. Nagy Ádám – Tibori Tímea: *Narratívák hálójában: az ifjúság megismerési és értelmezési kísérletei a rendszerváltástól napjainkig*. In: Nagy Ádám – Székely Levente (szerk.): *Negyvedszázad. Magyar Ifjúság 2012*. Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely – ISZT Alapítvány – Excenter Kutatóközpont – Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, Bp., 2016. 400–432.
8. Székely Levente: *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúságkutatás 2016*. Kutatópont – Enigma2001 Kiadó és Médiaszolgáltató, Bp., 2018. 41–74.
9. A modern társadalomra jellemző, szoros életkori és intézményi kötöttség, ahol az életeseményeknek jól meghatározott sorrendje van. A rövid ideig tartó kamaszkort gyors munkábaállási szekvencia követi, az életpályát illető fontos döntések (pálya-, párválasztás) nem vagy nehezen változtathatók, a visszafordítható döntések esélye minimális. Somlai Péter: *A posztadoleszcensek kora. Bevezetés*. In: Somlai Péter – Bognár Virág – Tóth Olga – Kabai Imre (szerk.): *Új ifjúság – Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről*. Napvilág Kiadó, Bp., 2007. 9–43.
10. Kenneth Keniston: *Young Radicals*. Harcourt, Brace & World, New York, 1968.
11. Somlai 2007.
12. Vaskovics László: A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle* 10 évf. (4.), 2000. 3–20.
13. Jürgen Zinnecker: *Gyermekkor, ifjúság és szociokulturális változások a Német Szövetségi Köztársaságban*. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.): *Ifjúságszociológia szemelvények*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2006. 95–116.
14. Somlai 2007.
15. Somlai 2007.
16. Somlai 2007. 40.
17. Tóth Olga: *Fiatalok párkapcsolatai történelmi háttérrel*. In: Somlai Péter – Bognár Virág – Tóth Olga – Kabai Imre (szerk.): *Új ifjúság – Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről*. Napvilág Kiadó, Bp., 2007. 81–109; Geambaşu Réka – Vita Emese: *A gyermekvállalás ára? Erdélyi magyar fiatalok elképzelései a munka és magánélet egyensúlyáról*. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi Magyar Ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kvár, 2020. 69–108.
18. Vita Emese: *Ki mit választ? Hasonlóságok és különbségek a határon túli magyar fiatalok demográfiai magatartásában és párkapcsolati jellemzőiben*. *Regio: Kisebbség Kultúra Politika Társadalom*. 28 évf. (4.) 2020. 72–107.
19. Somlai 2007; Tóth 2007.
20. Murinkó Livia – Spéder Zsolt: *Párkapcsolatok, házasságkötés*. In: Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai Portré 2021. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH Népeségutományi Kutatóintézet, Bp., 2021. 9–28.
21. Rövid Irén: *Olyan jó egyedül? – A szinglik érzelmi állapota, élettel való elégedettsége a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján*. *Területi Statisztika*. 60 (2.) 2020. 224–248.
22. Tóth 2007.
23. Bukodi Erzsébet: *Ki kívül (nem) házasodik? A partnerszelekciós minták változása az egyéni életútban és a történelmi időben*. *Szociológiai Szemle* (2.) 2002. 28–58.
24. Bukodi 2002.
25. Bukodi 2002. 28.
26. Gina Potărcă – Melinda Mills: *Racial Preferences in Online Dating across European Countries*. *European Sociological Review* (5) 2015. 1–16.
27. Kalmijn: *Intermarriage and Homogamy: Causes, patterns, trends*. *Annual Review of Sociology* 1998. 24. 395–421.
28. Chiswick és Houseworth 2011. idézi: Potărcă–Mills 2015. 3.
29. Székely 2020.
30. A nagymintás Magyar Ifjúságkutatásról, illetve annak módszertanáról részletes képet kapunk Székely Levente: *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúságkutatás 2016*. című tanulmánya, valamint u.ő.: *Módszertani jegyzet: Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Kutatópont – Enigma2001 Kiadó és Médiaszolgáltató, Bp., 2018. 479–501.
31. A kutatás módszertanáról lásd bővebben Dániel Botond bevezető írását jelen lapszámában.
32. Gábor Kálmán – Veres Valér: *A periferiáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Belvedere Kiadó – Max Weber Társadalomkutató Alapítvány, 2005.

33. Veres Valér: *Bevezető*. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi Magyar Ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kvár, 2020. 7–13.
34. Veres Valér (szerk.): *Erdélyi Magyar Ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kvár, 2020.
35. A továbbiakban MI rövidítéssel helyettesítjük.
36. Forrás: MOZAIK2001 és Magyar Ifjúságkutatás 2020.
37. Ennek oka a két kérdés eltérő módszertanának következménye.
38. Angol mozaikszó, „Not in Education, Employment or Training” vagyis az a személy, aki nem tanul, nem vesz részt semmilyen képzésben és nem is dolgozik.
39. Veres Valér: *Az erdélyi magyar ifjúság társadalomszerkezetének és iskolai mobilitásának változásai (2001–2016)*. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi Magyar Ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kvár, 2020. 15–67.
40. A járvány kitörése utáni időszakban a férfiak között 8, a nők körében 6 százalékponttal emelkedett a nem dolgozók aránya.
41. A 21-24 éves korcsoportban 7, a 25-30 évesek korcsoportjában 11 százalékponttal növekedett a nem dolgozók aránya a járvány kitörése után.
42. Az elemzés során abból kérdéssorból indultunk ki, amely arra irányult, hogy mennyire fontosak bizonyos szempontok azzal a településsel kapcsolatban, ahol a hallgatók az egyetem befejezése után, a közeljövőben élni és dolgozni szeretnének. Kezdetben az összes változót – 9 ilyen tartalmazott a kérdőív – bevontunk a faktorelemzésbe, viszont a legoptimálisabb faktorstruktúra hat változó mellett jött létre, amelyet az 1-es táblázatban ismertettünk. Így a faktorstruktúra összvariancia 49,9%-át őrizte meg. A elemzés a következő technikai paraméterekkel készült: Maximum likelihood módszer, Varimax rotáció. Goodness-of-fit test: Chi-négyzet: 3,362; Sig. 0,499.
43. Az erdélyi magyar fiatalok szervezetekben való aktivitásáról lásd bővebben: Dániel Botond: *Az erdélyi magyar fiatalok szervezeti részvételének elemzése*. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi Magyar Ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kvár 2020. 185–206.
44. Az egyetemi hallgatók körében kevésbé tűnhet relevánsnak az a kérdés, hogy hány éves korban fejezték be a tanulmányaikat, mindazonáltal volt néhány olyan válaszadó (16%), akik átlagosan 19,6 éves korukra lezárták tekintették iskolai pályafutásukat.
45. A faluról és a megyeszékhelyekről származó hallgatók 44-45 százalékának fontos szempont a párválasztás-kor a magyar identitás megtartása.
46. A mesterképzésben tanulók kétharmadának (67,4%), az alapképzésben részt vevők 54,7%-nak fontos a párválasztás során a kulturális értékek egyezése.

